

Grauzti

Grauzti. Kas tie tādi ir? Pieaugušie teiks, ka tie ir kaut kādi jaunieši, kuri blandās pa pamestām vietām, bet jaunieši teiks, ka tie ir tie interneta čaļi, kuri atkal kaut kur ielīduši vai uzkāpuši, jo "YOLO" (no angļu valodas – "you only live once", tulkojumā – "tu dzīvo tikai vienreiz").

Mēs gribētu teikt, ka daļēji abiem ir taisnība. Gan tiem, kuri mums jautā, kāds ir mūsu darbību mērķis un kāds no tā ir labums sabiedrībai. Gan arī tiem, kuri raksta "Instagramā", lai nākamreiz paņemam viņus līdzī, un jautā, kā tad tur ir – Kadagas bunkuram bija 7 stāvi zem zemes, un tikai 5 no tiem bija applūduši? Un vai tas ir savienots ar Rīgas metro? Paskaidrosim arī to, bet sāksim visu no sākuma.

Mēs esam no pilsētvides pētnieku biedrības "Grauzti". Mums jau 18 gadus ir kāds hobijs, ko vienkāršā valodā varētu nosaukt par pamestu vai šobrīd saimnieciski neizmantotu objektu apskati, pētīšanu, dokumentēšanu. Kaut arī kādreiz mums bija teikts, ka mēs vienkārši jaucam burtus un "S" burta vietā liekam "Z", tomēr jau 2006. gadā, kad izveidojām projektu, ideja bija apkopot dažādus "laika sagraužtus" objektus, kuru lielākais ienaidnieks, ja neatrodas neviena cita, ir laika zobs.

VĒSTURE, SĀKUMS.

Bija aptuveni 2005. gads, mēs divatā vai trijātā sēdējām uz bijušās rūpnīcas "Sarkanā zvaigzne" jumta un podziņu telefonā uz riņķi klausījāmies polifonijas melodiju – Ozols "Rajons". Grūti pateikt, kāpēc mēs sākumā uz turieni gājām, bet tā bija viena no vietām, kuru toreiz patika apmeklēt. Vēl bija nepabeigtā ēka pie Mēbeļu nama – daļēji Gailezera nepabeigtais dzemdību nams, ko toreiz sargāja. Bet jau tad šķita nepareizi, ka, apmeklējot kādu vietu, arvien vairāk gribējās to saglabāt fotogrāfijās, jo ar katru reizi kāds nelabvēlis bija kaut ko nozādzis vai sadauzījis.

SKRUNDA, AUGSTĀK VAIRS NAV, KUR IET.

Laikam tāds lūzuma punkts tam, lai kaut ko veidotu, notika 2006. gada sākumā, kad viens mans tā laika darba kolēģis, zinot, ko daru brīvajā laikā, ieteica aizbraukt uz Skrundu. Pēc viņa vārdiem: "Tev tur ir jānokļūst, tā ir kā Latvijas Černobiļa, vesela pamesta pilsētiņa ar ielām un pamestām ēkām." Aptuveni pāris mēnešus vācām informāciju, kas tajā laikā nebija ļoti daudz, un 13. augustā devāmies nezināmajā. Nokļūstot Skrundas RLS pilsētiņā, ļoti daudz apskatīt nesanāca, bet plāns bija skaidrs – ir jāveido kaut kas, kur glabāt informāciju, un jāiekaro Skrundas pamesta pilsētiņa. Principā pēc gada (zīmīgi – tajos pašos datumos) dabūjām atļauju un apskatījām pamesto pilsētiņu pilnībā. Tajā brīdī likās – vai tiešām Latvijā ir kas interesantāks par to?

SLEPENĀS LIETAS, NAKTS PASTAIGAS.

Laikam ejot, parādījās mājaslapa un sāka veidoties bilžu arhīvs. Sākotnēji daudzi teica – kāda jēga krāt biles no vietām, kur jebkurš var ieiet un apskatīt dzīvē, tomēr mēs turpinājām to darīt. No parastām, ikdienišķām vietām starp apmeklētajām parādījās pazeme, jumti, kā arī vietas, kuras nav visiem redzamas. Brīžiem bija gadījumi, kad, aizbraucot uz kādu mazpilsētu, jautājām kādam vietējam iedzīvotājam par blakus esošo bunkuru, kuru tas, nodzīvojot visu dzīvi netālu, pat nezināja.

KURIOZI VAI ATGADĪJUMI, KURI IR PAVISAM IKDIENIŠĶI.

Starp dažādām intervijām, kuras mums bijušas, viena ir labi palikusi atmiņā. Mūs uzrunāja Radio 5 žurnāliste, kura vēlējās veidot raidījumu par pilsētvides pētniecību. Tas nebūtu nekas ievērojams cīnīgs, ja nebūtu nosacījums, ka intervijai ir jānotiek vidē, kurā mēs piekopjam šo hobijs. Protams, ka intervijas vieta tika izvēlēta mūsu iemīļotā rūpnīca "Sarkanā zvaigzne", kura diemžēl jau bija daļēji nojaukta tajā laikā.

Intervijai sākoties, satikāmies pie rūpnīcas, bija silta vasaras diena. Ēkas pirmā stāva logi bija aizsīti ar dēļiem, viss bija tumšs. Tas nedaudz samulsināja žurnālisti, bet kas jādara, tas jādara. Tā lukturišu gaismā runājām, atbildējām uz jautājumiem, līdz kādus metrus piecus no mūsu kājām paskrēja liela, pelēka žurka. Iespējams, tas bija kaķis, tomēr tumsā to nevarēja precīzi redzēt. Žurnāliste nedaudz saraustījās, bet, redzot, ka mēs pilnīgi mierīgi turpinām interviju, nepievērsa tam vairs lielu uzmanību. Līdz brīdim, kad rūpnīcai izdevās viņu samulsināt vēlreiz.

Mūsu ceļš veda uz ēkas jumtu, augšējos stāvos jau bija diezgan gaišs un silts. Kāpjot pa kāpnēm, mūsu ceļā paverās interesants skats – vienā no telpām pie atvērta loga stāvēja pilnīgi neapģērbts bezpajumtnieks, kurš arī baudīja silto vasaras dienu. Redzot mūs, viņš kā pieklājīgs cilvēks noteica: “Sveiki!” Mēs kā pieklājīgi cilvēki viņam atbildējām ar to pašu un turpinājām interviju. Intervijai beidzoties, žurnāliste tikai pajautāja, vai mums šādi gadījumi notiek bieži. Teicām, ka laiku pa laikam.

PROJEKTI, IDEJAS, PIEDZĪVOJUMI.

Laikam ejot, mūsu apetīte kaut ko veidot tikai auga, un centāmies īstenot projektus, kuri sākotnēji šķita nereāli. Kā mēdz teikt – “when you have access to adult money” (no angļu valodas – “kad tev ir piekļuve pieaugušo naudai”, izteicienu lieto gadījumos, kad tiek iegādātas vai īstenotas trakas lietas pieaugušo vecumā).

Kādu dienu, kad apbraukājām dažādus uzņēmumus, lai mēģinātu sarunāt apskatīt viņu teritorijās esošos bunkurus un patvertnes, nonācām pie uzņēmuma vadītāja, kurš uz mūsu jautājumu atbildēja: “Ja jums ir gumijas zābaki, ejiet skatieties.” Parasti tik viegli “kaut kādai nezināmai jauniešu grupai” apskati sarunāt nebija sanācis. Domājām, ka īpašnieka smaidā ir kaut kāds āķis, kurš mums, pienākot pie patvertnes, toreiz būtu noderējis, jo vienīgais, ko tur varēja darīt, bija izvilkēt makšķeri un cerēt, ka tur dzīvo zivis.

Patvertne bija praktiski līdz griestu līmenim applūdusi. Atgriežoties pie īpašnieka, viņš caur smiekliem pajautāja, vai, neskaitot zābakus, mums ir arī laiva līdzī. Pēc šādas neveiksmes mūsu galvās parādījās doma, ko, iespējams, reti kurš vēlētos darīt. Mēs saskatījāmies un noteicām: “Atsūknējam patvertni – noīrējam sūkni un labi pavadām nedēļas nogali, sēžot, skatoties, kā ūdens līmenis samazinās.” Īpašnieks, protams, piekrita, jo kāds bija gatavs par brīvu viņam atsūknēt pagrabu, kura gruntsūdeņi bojāja ēkas pamatus. Īsumā, divas diennaktis vēlāk mēs tikām patvertnē, kurā neviens nebija bijis vairāk nekā 10 gadus. Izņemot zivis, protams, ja tādas tur bija.

Kādu dienu mūsu ceļā parādījās ļoti liela vēlme apmeklēt čekas ēku. Tie bija vēl tie laiki, kad tur nebija iespējams aiziet, samaksājot ieejas biļeti. Muzejs vēl bija tālu nākotnē. Ilgi pētījām par iespējām piekļūt, bet bija skaidrs, ka ēka ir apsargāta un ka apmeklējumam ir jābūt saskaņotam. Atrādām informāciju, ka ēku iespējams izīrēt, tomēr mēneša maksa, ko mums piedāvāja, bija tūkstošos. Pētot cenu piedāvājumu, mēs nonācām pie secinājuma, ka nav norādīts minimālais laiks īrei un, sadalot maksu pa stundām, tas nemaz nav daudz. Pēc aptuveni mēneša kādā vakarā uz Brīvības un Stabu ielas ēku tika izsaukta policija, jo kāds bija pamanījis, ka vairākas personas ar lukturiem spīdina ēkā, kura gadiem ir stāvējusi tumšā. Liels bija policijas pārsteigums, uzzinot, ka viss ir saskaņoti un ēkā atrodas izpētes grupa, kura filmē isfilmu.

Kādu laiku pirms šī notikuma mūsu galvās bija uzradusies doma, ka būtu interesanti nofilmēt video, kur mēs atdzīvinām bunkura dīzeļģeneratoru (dīzeļģenerators – bunkurā esošā ierīce, kura ražo elektrību tās pārrāvuma gadījumā no ār pasaules. Parasti sastāv no tanka, zemūdenes vai traktora motora un elektrības ģenerators). Ideja par šādu lietu šķita tik piesaistoša, ka savācām grupu, kurā ietilpa mehāniķis, elektriķis, elektronīķis un pāris cilvēki, kuri uzbāzās šiem speciālistiem ar kamerām un muļķīgiem jautājumiem. Kopumā aizgāja vesela diena darba un vairākas dienas plānošanas līdz zemūdenes motors, kurš nebija darbināts 20 gadus, ieslēdzās. Toreiz, ļaujoties šim piedzīvojumam, mēs nemaz nenojautām, ka šis video sasniegs 1,7 miljonus skatījumu.

LEĢENDAS, MĪTI UN STĀSTI.

Cilvēkiem visos vēstures posmos ir patikušas visādas leģendas. Vai ir Rīgas metro? Vai zem Daugavas ir tunelis? Vai Rīgā ēkas

ir savienotas pazemē? Vai Kadagas bunkuram bija 7 stāvi? Ļoti daudzas lietas ir izdomātas, bet zem Daugavas tiešām ir tunelis, arī zem Vanšu tilta (un ne tikai). Rīgas metro diemžēl netika sākts būvēt, un Kadagas bunkuram bija tikai 2 pazemes stāvi. Tomēr interesantu vietu ir daudz, piemēram, zem Kārļa Ulmaņa gatves ir tunelis, kurš, kā leģenda vēsta, tika izveidots, lai noziegumus izdarījušos vestu uz tiesas ēku pa pazemi, netraucējot garāmgājējus. Cik no šīm leģendām ir patiesas, cik – izdomātas? Dažas atbildes mēs zinām.

Varam uzdot katram lasītājam jautājumu pārdomām. Mēs visi, mācoties skolā, gadā tikām reizi fotografēti. Brauca firma, kura fotogrāfeja gan klasi kopumā, gan katru atsevišķi. Mēs varējām šīs bildes iegādāties vai atdot atpakaļ, kur tās iznīcināja. Tā taču bija – tās iznīcināja, pareizi? Tās tiešām nestāv kādā pamestā angārā milzīgās kaudzēs?

PASAULE, VIETAS, IESPAIDI.

Kopumā pasaulē ir ļoti daudz cilvēku ar tādu hobijs kā mums. Ir arī visdažādākās vietas, kuras mums šķistu pat neiespējamās. Piemēram, baudīt pilsētvides pētniecību Maltā var, staigājot gar pamestu autosalonu, kurā stāv jaunas mašīnas. Ir tikai viens precizējums – tās ir ražotas pirms 20 gadiem. Ja patīk lidmašīnas, var pētīt lidmašīnu kapsētu Grieķijā. Var arī doties pazemē uz pamestu metro staciju Beļģijā. Un kurš gan nezina Pripetes pilsētu Černobiļā, Ukrainā?

ATGRIEŽOTIES SĀKUMĀ.

Sākot šo projektu, mēs nezinājām, kur tas mūs aizvedīs vai cik ilgi ar to darbosimies. Tomēr jau pašā sākumā bija doma, ka ir jādara lieta, kas patīk. To labi darot, mēs sagādāsim prieku sev, jo jāatceras, ka tas ir mūsu hobijs, mūsu brīvā laika pavadīšana. Tomēr, ja varam ar to radīt interesi citiem vai kaut kādā veidā palīdzēt, tad zinām, ka darām pareizu lietu.

“Sarkanā zvaigzne”, aptuveni 10 gadi pēc divu jauniešu laika pavadīšanas uz jumta un Nokia 3310 polifonijas melodijas. Šo stāstu stāstām pašam Ozolam, uz sienas ir izvietots viņa koncerta plakāts, un viņš mums ir palūdzis uzvest uz rūpnīcas jumta, lai nofotografētu bildi. ◀